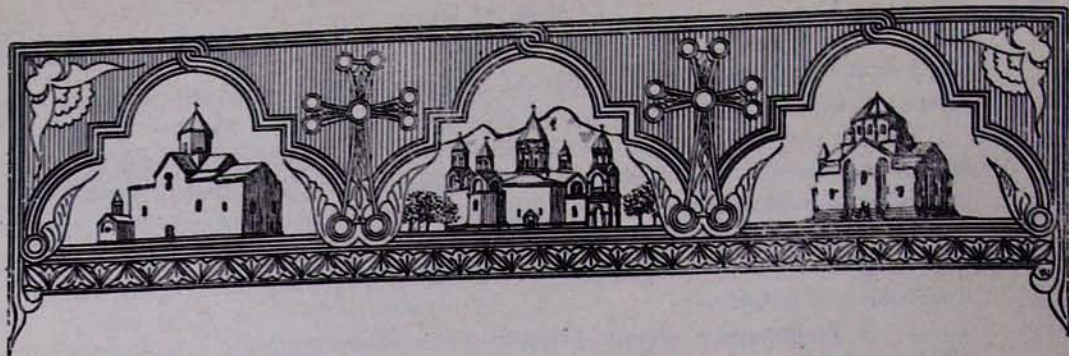

ԲՈՒՂԱՐԱԿԱՆ ՕՐԹՈԴՈՔՍ ԵԿԵՂԵՑՈՒ
ՀՈՎՎԱՊԵՏ ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՔՍԻՄ
ՊԱՏՐԻԱՐԷԸ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌՈՒՄ

ԺԱՄԱՆՈՒՄ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոս **Տ. Տ. Վազգեն Ա-**ի եղբայրական սիրալիր հրավերով սույն թվականի մայիսի 10-ին, ուրբաթ օրը, երեկոյան, Մայր Աթոռ ժամանեց բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու Պետ **Նորին Սրբություն** **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը**:

Սրբազան Պատրիարքին ողնկցում էին Ստարա-Ջագորայի միտրոպոլիտ **Բանգրատին**, Մակարիոպոլի եպիսկոպոս **գերաշնորհ տ. Նիկոլայը**, Մոսկվայի բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու ներկայացուցիչ **հոգեշնորհ տ. Նեստոր վարդապետը** և բարեշնորհ ավագ սարկավագ **դոկտ. Վասիլ Վելյանովը**:

Այս առթիվ նախապես Մայր Աթոռ էին ժամանել Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց առաջնորդ **տ. Տիրայր եպիսկոպոս Մարտիրկյանը** և Բուլղարիայի հայոց թեմական խորհրդի ատենապետ տիար **Օճնիկ Ասլանյանը**:

Մայիսի 10-ին, երեկոյան, Երևանի օդանավակայանում բուլղարական քույր եկեղեցու Սրբազան Պատրիարքին և նրա շքախմբին դիմավորեցին և ողջունեցին **Ամենայն Հայոց Հայրապետը**, Արարատյան թեմի առաջնորդական փոխանորդ **տ. Կոմիտաս արքեպիսկոպոսը**, Ռուսաստանի թեմի առաջնորդ **տ. Պարզե եպիսկոպոսը**, Ռումինիայի և Բուլղարիայի հայոց առաջնորդ **տ. Տիրայր եպիսկոպոսը**, Մայր Աթոռի դիվանապետ **տ. Արսեն եպիսկոպոսը**, Բուլղարիայի թեմական խորհրդի ատենապետ **Օճնիկ Ասլանյանը**, **տ. Մուշեղ** և **տ. Եզնիկ վարդապետները**, Հայաստանյայց եկեղեցու Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի ընդհանուր քարտուղար **Պարզե Շահբազյանը** և Մայր Աթոռի պաշտոնեությունը:

Թանկագին հյուրերին օդանավակայանում դիմավորեցին և բարի գալուստ մաղթեցին Հայկ. ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **մեծահարգ տիար Սարգիս Գասպարյանը** և տեղակալ տիար **Սուրեն Հովհաննիսյանը**:

Զափազանց հուզիչ էր Հայոց աշխարհում, սուրբ գրական այս հողի վրա, քույր եկեղեցիների Հովվապետների և Նրանց շքախմբի անդամների ջերմ ողջագուրումը: Նրանց եղբայրական համբույրի մեջ մեկ անգամ ևս նվիրա-

գործվեց հայ և բուլղար եկեղեցիների և ժողովուրդների սիրո և բարեկամության հոգևոր կապը:

Վերջին 15 տարիների ընթացքում երրորդ անգամ էր, որ բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու պատվիրակությունը լինում էր Հայոց երկրում և Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում: 1958 թվականին և ապա 1967 թվականին Հայոց Հայրապետի հրավերով Մայր Աթոռ էր այցելել Նորին Սրբություն հանգուցյալ երջանկահիշատակ Տ. Կիրիլ Պատրիարքը, հայ ժողովրդի և Հայաստանյայց եկեղեցու մեծ ու ազնիվ բարեկամը:

1965 թվականին Հայոց Հայրապետը բուլղարական եկեղեցու Հովվապետի և սրբազան Սինոդի սիրալիր և ջերմ հրավերով պատասխան այցելություն էր տվել բուլղարական եկեղեցուն, բուլղար բարի և քրիստոսասեր ժողովրդին և բարեկամ երկրին:

Այդ առթիվ կատարված հանդիպումները, եկեղեցիներում և պաշտոնական ընդունելությունների ժամանակ խանդավառ և ջերմ մթնոլորտում արտասանված ճառերը վերածվել էին քրիստոնեական եղբայրության սրբազան տոմի և հոգևոր դաշինքի: Երկու Հայրապետները միասին աղոթել էին ոչ միայն երկու եկեղեցիների և ժողովուրդների անքակտելի բարեկամության և գործակցության ամրապնդման համար, այլ նաև Էկումենիկ ոգով՝ քրիստոնեական եկեղեցիների միության համար, հանուն ժողովուրդների ի Քրիստոս եղբայրության և աշխարհի խաղաղության:

Օղանավակայանում սրտառուչ ողջագուրվելուց հետո երկու Հովվապետները Իրենց շքախմբերով և հանդիսավոր շքերթով առաջնորդվեցին ս. Էջմիածին:

Տոնականորեն հնչում էր Մայր տաճարի ավետավոր զանգերի զվարթ դողանքը:

Երկու Հայրապետները, եկեղեցական թափոքով ու «Հրաշափառ»-ով առաջնորդվեցին Մայր տաճար՝ հավատացյալ ժողովրդի խուռներամ բազմության խանդավառ արտահայտությունների ներքո: Մայր տաճարում երկու Հայրապետները Փրկչի Իջման ս. սեղանի առաջ միասին աղոթեցին և կրկին անգամ ողջագուրվեցին:

Հայոց Հայրապետը ջերմորեն ողջունելով և բարի գալուստ մաղթելով Մաքսիմ Պատրիարքին ու նրա շքախմբի անդամներին, ասաց.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ

«Գոհություն Աստուծո Ամենակալին, որ արժանի արեց մեզ այս սուրբ տաճարի կամարների ներքո վերստին հանդիպելու և սրտագինս ողջունելու Մեր սիրեցյալ Եղբորը, Նորին Սրբություն Մաքսիմ Պատրիարքին:

Պատմական այս սուրբ տաճարը, որ 17 դարերի մի անցյալ ունի, ավելի հաճախ ապրել է տխուր ու ծանր օրեր: Սակայն, փառք Աստուծո, այս վերջին 50 տարիների ընթացքում այս տաճարը մեր հավատացյալ ժողովրդի հետ միասին ապրում է ուրախության օրեր, մանավանդ երբ այսպիսի բացառիկ առիթներ է ունենում ընդունելու մեր քույր եկեղեցիների հոգևոր պետերին:

Այսօր մենք այստեղ բերկրյալ սրտով և անկեղծ սիրո զգացումներով ընդունում ենք Տ. Մաքսիմ Պատրիարքին և Նրան ողեկցող բարձրաստիճան հոգևոր հյուրերին:

Ծատ ուրախ ենք, սիրեցյալ Եղբայր ի Քրիստոս, և վստահ, որ Աստուծո օրհնությունը պիտի վայելենք միասին այս օրերին և մի անգամ ևս պիտի աղոթենք այս սուրբ Սեղանի առաջ մեր երկու եկեղեցիների բարգավաճման

համար, պիտի աղոթենք մեր երկու ժողովուրդների երջանկության համար, որոնք անցյալում այնքան դժբախտություններ ու տառապաքներ են կրել Օսմանյան Կայսրության դաժան լծի տակ:

Միասին պիտի աղոթենք դարձյալ աշխարհի խաղաղության համար, որպեսզի երկրագնդի վրա ոչ մի տեղ այլևս չկրկնվեն անցյալի արյունոտ ողբերգությունները, և ժողովուրդները ապրեն ազատ ու երջանիկ որպես նույն երկնավոր Հոր՝ Աստուծո ազատ և հավասար զավակներ:

Կրկին անգամ ողջունում ենք Ձեր բարի ժամանումը ս. Էջմիածին և մաղթում, որ Աստված օրհնի մեր այս հանդիպումը:

Այնուհետև պատասխան ողջույնի խոսքով հաճիես եկավ Ս. Մաքսիմ Պատրիարքը:

Տ. ՄԱՔՍԻՄ ՊԱՏՐԻԱՐԷԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ՄԱՅՐ ՏԱԾԱՐՈՒՄ

«Ձերդ Սրբություն, Գերագնիվ Տեր Եղբայր Վազգեն Առաջին,

Խորապես հրճվում ենք, որ գտնվում ենք ձեր օրհնյալ երկրում, ս. Էջմիածնում, ձեր Մայր տաճարի պատմական կամարների տակ, որպես Ձեր հյուրերը: Ուրախ ենք, որ դարձյալ բարեբախտ հնարավորությունն ունենք տեսնելու Ձեր դեմքը, շփման մեջ մտնելու ձեր հնագույն եկեղեցու, նրա դարավոր սրբությունների, նրա հոգևոր դասի և աստվածասեր ժողովրդի հետ:

Իմ և իմ ուղեկիցների անունից սրտագին երախտագիտություն եմ հայտնում սույն այցելության կապակցությամբ մեզ ուղղված Ձեր եղբայրական հրավերի համար: Ծնորհակալություն եմ հայտնում նույնպես քիչ առաջ մեզ ուղղված ողջույնների և բարի մաղթանքի խոսքերի համար:

Ուրախ ենք մեզ հետ բերելու և Ձերդ Սրբությանը հաղորդելու բուղարական օրթողոթս եկեղեցու սրբազան Սինոդի, մեր աշխատասեր և խաղաղասեր բուղար ժողովրդի, ինչպես նաև Բուղարիայում բնակվող հայերի սրտագին ողջույնները:

Կաակած չունենք, որ ձեր երկրում մեր այցելությունը Ձեր եղբայրական սիրալիր հոգածության և տեղական հարգո հասարակության, ձեր զինվորյալ կղերի ու հավատացյալ ժողովրդի ուշադրության ներքո, մեզ համար իսկապես հաճելի և օգտակար պիտի լինի:

Միաժամանակ վստահություն ենք հայտնում, որ մեր սույն այցելությունը պիտի հանդիսանա համեստ, բայց օգտակար ու Էական մի նպատակ մեր երկու եկեղեցիների բարվոք հարաբերությունների ամրապնդման և խորացման, ավելի ևս սերտացնելու համար մեր ժողովուրդների դարավոր կապերը՝ ի նպատակ աշխարհի խաղաղության:

Ամենողորմ և ամենակալ Աստված թող օրհնի մեր համատեղ ջանքերը ու դրանք պսակի ցանկալի հաջողություններով՝ ի փառս Իրեն, հերջանկություն մեր ժողովուրդների ու ամբողջ աշխարհի:

«Քրիստոս յարեա»:

Այնուհետև երկու Հայրապետները Իրենց շքախմբերով և եկեղեցական թափորով առաջնորդվեցին Վեհարան, ուր տեղի ունեցավ ջերմ ու սրտագին գրույց երկու Հովվապետների և Նրանց շքախմբի անդամների միջև:

Ավելի ուշ Մայր Աթոռի հարգարժան հյուրերը Վեհափառ Հայրապետի առաջնորդությամբ այցելեցին Մայր տաճարի եկեղեցական արվեստի թանգարան, Հին Վեհարանի հայրապետական թանգարան և ապա Նոր Վեհարանի պատկերասրահ-թանգարան:

Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը, իր շքախմբի անդամներով, Մայր Աթոռում գտնվելու օրերին հյուրընկալվեց Երևանի հայրապետական վիլլայում:

ՈՒՆՏԱԳՆԱՑՈՒԹՅՈՒՆ ԴԵՊԻ Ս. ԳԵՂԱՐԴԻ ՎԱՆՔ

Մայիսի 11-ին, շաբաթ օրը, Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը իր շքախմբի անդամներով այցելեց **ս. Գեղարդի վանք**: Սրբազան Պատրիարքին ողնկցում էին **տ. Կոմիտաս, տ. Պարգև, տ. Տիրայր, տ. Գևորգ սրբազանները և տ. Հակոբ քահանա Գյոկչյանը**:

Հայ հոգևոր մշակույթի կենտրոն հանդիսացող պատմական այս հուշակավոր վանքի մեծ դարբասի առաջ Տ. Մաքսիմ Պատրիարքին ու նրա շքախմբի բոլոր անդամներին աղ ու հացով դիմավորեցին վանքի վանահայր **տ. Դանիել վարդապետ Շամլյանը** և վանական միաբանությունն ու պաշտոնությունը:

Հարգարժան հյուրերը զանգերի զվարթ դողանքի ներքո առաջնորդվեցին հնադարյան վանքի տաճարից ներս, ուր կատարեցին իրենց աղոթքն ու ուխտը: Այնուհետև մեծարգո հյուրերին պատմական մանրամասն տեղեկություններ տրվեցին **ս. Գեղարդա վանքի** մասին, որպես Հայաստանում 13-րդ դարի հոգևոր տիպի բարձրագույն ուսումնարանի և հայ մշակույթի փառավոր օջախներից մեկի:

Ս. Գեղարդա վանքում միաբանության կողմից ջերմորեն հյուրասիրվելուց հետո բարձրաստիճան հյուրերը հրաժեշտ առան ու մեկնեցին անմոռաձալի տպավորություններով:

Դեպի Երևան իրենց վերադարձի ճանապարհի վրա Մայր Աթոռի թանկագին հյուրերը այցելեցին Գառնիի վերականգնվող հեթանոսական տաճար, որը Հայաստանում հելլենիստական շրջանից մնացած Ա դարի միակ պատմական մեծարժեք ու բարձրարվեստ հուշարձանն է հանդիսանում: Գառնիի սույն պատմական հուշարձանը վերականգնվում ու վերանորոգվում է պետական միջոցներով: Տաճարի ամբողջական վերականգնման աշխատանքները, որոնք շարունակվում են շուրջ վեց տարուց ի վեր, ավարտվելու վրա են:

ԿԻՐԱԿԱՄՏԻ ԺԱՄԵՐԳՈՒԹՅՈՒՆ, ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ ԱՂՈԹՔ ԵՎ ՀՈԳԵՎՈՐ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 17-ին, Մայր տաճարում երկու Հայրապետները ներկա եղան կիրակամտի ժամերգությանը, որը կատարվեց Մայր Աթոռի միաբանների և հոգևոր ճեմարանի ուսանողների մասնակցությամբ:

Այնուհետև տեղի ունեցավ էկումենիկ աղոթք, որին իրենց մասնակցությունը բերին, երգերով ու աղոթքներով, բուլղարական եկեղեցու բարձրաստիճան ներկայացուցիչները:

Մայր տաճարում կատարված էկումենիկ սույն աղոթքի մեջ հարազատորեն արտահայտվում էր մեր ժամանակները հատկանշող միջեկեղեցական այն առողջ շարժումը, որը ձգտում է քրիստոնեական եկեղեցիների մերձեցման և եղբայրական համագործակցության Բրիստոսի ընդհանրական եկեղեցու փառքի համար:

Կիրակամտի ժամերգության և էկումենիկ աղոթքի ավարտին Մայր տաճարում տեղի ունեցավ հոգևոր համերգ՝ ի պատիվ Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի և նրա շքախմբի անդամների: Հոգևոր համերգի ծրագրում կային հատված-

ներ հայկական, ռուսական, բուլղարական և արևմտաեվրոպական հոգևոր երաժշտությունից:

Մայր տաճարի երգչախումբը, խմբավար **Խորեն Մելիսանեջյանի** ղեկավարությամբ, խոր ապրումով և արվեստի նուրբ զգացողությամբ կատարեց Կոմիտաս Վարդապետի «Խորհուրդ խորին»-ը, «Գովեա, Երուսաղէմ, Կոմիտաս Վարդապետի «Խորհուրդ խորին»-ը, «Գովեա, Երուսաղէմ, Կոմիտաս Վարդապետի «Խորհուրդ խորին»-ը, Մակար Եկմայանի «Յորժամ»-ը, զՏէր»-ը, «Քրիստոս պատարագեալ»-ը, Մակար Եկմայանի «Յորժամ»-ը, Օհան Դուրյանի «Քրիստոս յարեալ»-ը և միջնադարյան «Խնկի ծառ» տաղը: Ապա տաճարի կամարների տակ խորհրդավոր հնչեցին Պ. Չալկովսկու «Գուպոդի, պոմիլույ»-ը, Կաստալսկու «Մոգովետիե»-ն, Դմ. Բորտիանսկու Բ-րդ կոնցերտը, Սմիռնովի «Խվալիտե իմյա Գուպոդի»-ն, բուլղարական «Վրվի նարոդե վզրոդենի» հոգևոր երգը (մշակումը՝ Ալ. Հարությունյանի), Բախի «Տոկատտա»-ն և Բախ-Գունդի «Ալե Մարիա»-ն:

Հոգևոր համերգի ընթացքում մեներգներով հանդես եկան Մայր տաճարի երգչախմբի մենակատարուհիներ **Լուսինե Զաքարյանը, Մարիա Գեղունին** և մենակատար **Վալերի Հարությունյանը**: Երգեհոնով ընկերակցում էր երգեհոնահար **Լևոն Աբրահամյանը**:

Հոգևոր երաժշտության սույն համերգի ներշնչող մթնոլորտում ներկաների հոգիները մի անգամ ևս վերացան դեպի քրիստոնեական եղբայրության սրբազան բարձունքները՝ «չերկիր խաղաղութիւն եւ ի մարդիկ հաճութիւն» սուրբ Ավետարանի աստվածատուր պատգամների խորհրդի մեջ:

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՍՈՒՐԲ ՊԱՏԱՐԱԳ ԵՎ ՔԱՐՈՋ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ

Մայիսի 12-ին, կիրակի օրը, Մայր տաճարում ա. պատարագ մատուցեց **Հայոց Հայրապետը**:

«Ուրախ լեր, սուրբ եկեղեցի հայոց»:

Այսօր տոն է Մայր Աթոռ ա. Էջմիածնի և հավատացյալ հայ ժողովրդի համար: Առավոտյան ժամը 10-ին Հայոց Հայրապետը քահանայապետական լրիվ զգեստավորման մեջ, ամպհովանու տակ և ընկերակցությամբ **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի** և նրա շքախմբի անդամների ու Մայր Աթոռի ողջ միաբանության, հանդիսավոր շքերթով, երգ ու աղոթքով, Մայր տաճարի զանգերի ավետավոր ու խնդագին դողանջի տակ առաջնորդվեց Մայր տաճար՝ օրվա հանդիսության առթիվ մատուցելու քրիստոնեական եղբայրության սուրբ պատարագը:

Վեհաբանից դեպի Մայր տաճար ձգվող շքերթի երկու կողմերում կանգնած բազմությունը խանդավառ արտահայտություններով էր դիմավորում երկու Հայրապետներին և հոգևորականաց դասին:

Մայր տաճարը զարդարվել էր տոնականորեն: Ամենուրեք խունկ, աղոթք և երկյուղածություն:

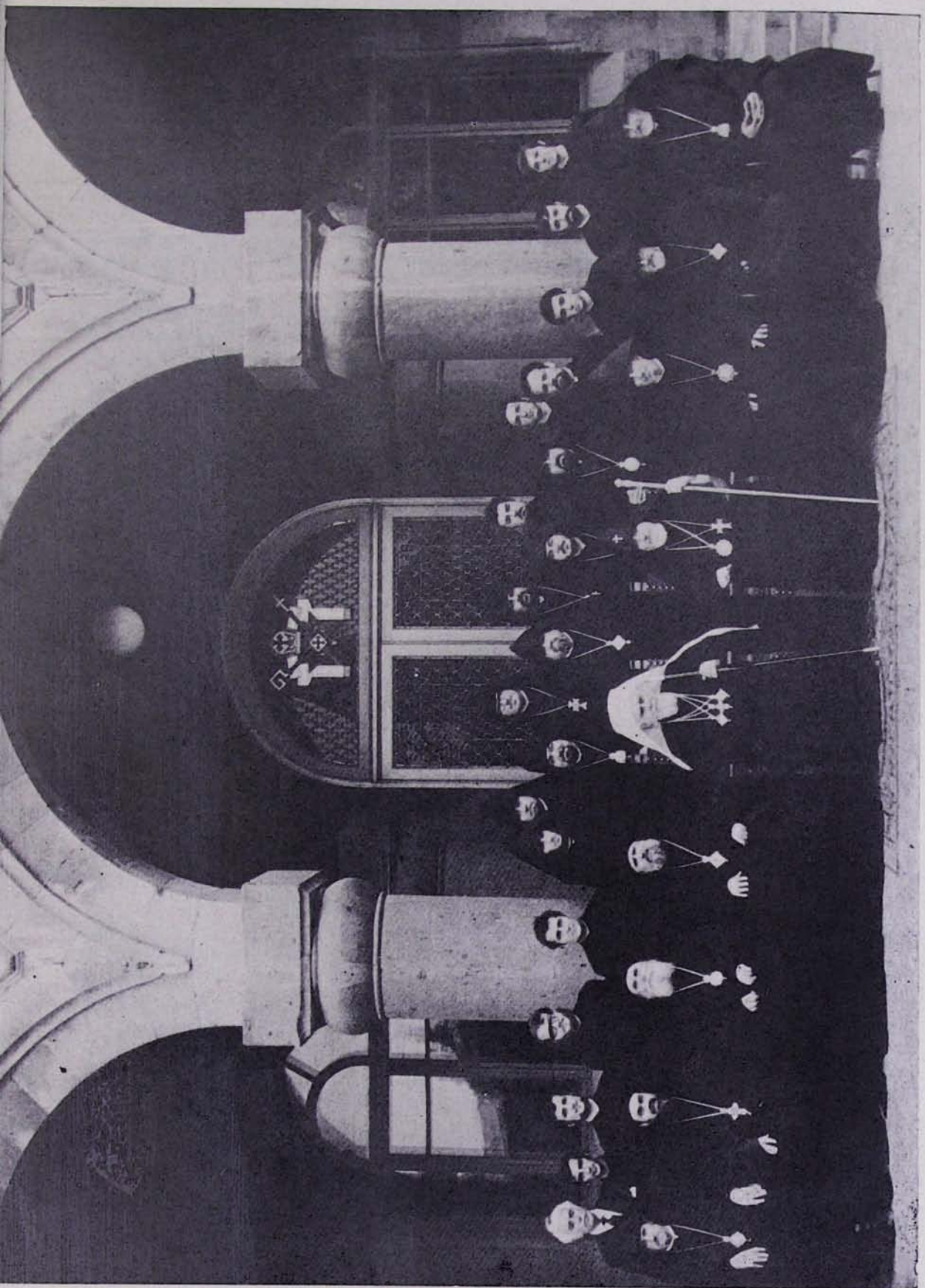
Ավագ բեմի առջև, ձախակողմյան դասում, **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի** համար դրված էր առանձին պատրիարքական աթոռ:

Սկսվեց հայրապետական սուրբ պատարագը: Ս. Սեդանին սպասավորում էին **տ. Տիրայր** և **տ. Գևորգ** եպիսկոպոսները, քահանայից դասը և Մայր Աթոռի սարկավագաց ողջ խումբը:

Սուրբ պատարագի կոմիտասյան երգեցողությունը կատարում էր Մայր տաճարի երգչախումբը՝ խմբավար **Խորեն Մելիսանեջյանի** շնորհալի ղեկավարությամբ:

«Հայր մեր»-ից սուաջ քարոզեց **Վեհափառ Հայրապետը** «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց» բնաբանով՝ ողջունելով նաև Մայր Աթոռում ներկայու-

ԽԱՅԳՆՆՈՒՄՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԻՏՐՈՍՏԻԱՅ ՍՈՒՆԻՍԻ ԵՎ ԵՈՂ ՃՈՒՏԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԻՏՐՈՍՏԻԱՅ ՎԻՍՏԱ

թյունը բուլղարական օրթոդոքս քույր եկեղեցու պատվիրակության՝ գլխավորությամբ **Տ. Մաքսիմ Սրբազան Պատրիարքի**:

Իր քարոզի ավարտին Հայոց Հայրապետը եղբայրորեն Ավագ սեղան հրավիրեց Նորին Սրբություն **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքին**՝ իր ողջույնն ու օրհնությունը տալու հայ հավատացյալ ժողովրդին:

Հուզիչ էր Ավագ ս. սեղանի թեմի վրա երկու Հայրապետների ի Բրիստոն եղբայրության և սիրո ողջագուրումը:

Նորին Սրբությունը նախ իր և իր շքախմբի անդամների անունից սըրտագին շնորհակալություն հայտնեց Հայոց Հայրապետի եղբայրական հրավերի, ջերմ դիմավորման և ողջույնի բարեմաղթությունների համար ու ապա ասաց.

«Մեզ հետ ենք բերում ու անձամբ Ձեզ ենք հաղորդում Մեր, բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու և նրա սրբազան Սինոդի, մեր հավատացյալ աշխատասեր ու խաղաղասեր բուլղար ժողովրդի, ինչպես նաև Բուլղարիայում ապրող հայերի սրտագին ողջույնները:

Կասկած չունենք, որ Հայոց այս հիմնավորց երկրում և ս. Էջմիածնում մեր ներկայությունը, Ձեր եղբայրական սիրալիր հոգածության ներքո, Մեզ համար իսկապես հաճելի և օգտակար պիտի հանդիսանա: Վստահ ենք միաժամանակ, որ Մեր սույն այցելությունը համեստ, բայց օգտակար ու կարևոր մի նպաստ պիտի բերի մեր երկու եկեղեցիների, բուլղար և հայ ժողովուրդների բարվոք և դարավոր բարեկամության ամրապնդմանն ու խորացմանը հօգուտ նաև աշխարհի խաղաղության:

Թող Աստված օրհնի մեր այս հանդիպումը իր փառքի համար, մեր երկու ժողովուրդների երջանկության և աշխարհի բարօրության համար»:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՎԵՀԱՐԱՆԻ ԳԱՀԱՍՐԱՀՈՒՄ

Ս. պատարագի ավարտին երկու **Հովվապետները** եկեղեցական թափոքով ու ամպնովանու տակ առաջնորդվեցին Վեհարանի գահասրահ, ուր տեղի ունեցավ մասնավոր ընդունելություն:

Հայոց Հայրապետը բազմեց իր գահի վրա, իսկ Նորին Սրբություն **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը**՝ իր համար դրված պատրիարքական մասնավոր գահի վրա: Գահասրահում ներկա էին երկու քույր եկեղեցիների բարձրաստիճան հոգևորականները, Մայր Աթոռի միաբանությունը, մայրավանքի պաշտոնեությունը, Մայր տաճարի երգեցիկ խումբը և հավատացյալ ժողովրդի մի հոծ բազմություն:

Գահասրահում էին նաև Հայկական ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **Ս. Գասպարյանը** և տեղակալ **Ս. Հովհաննիսյանը**:

Այս հանդիսավոր առիթով Հայոց Հայրապետը կրկին անգամ ողջունեց և բարի գալուստ մաղթեց բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու **հոգևոր Պետին** ու նրա շքախմբի անդամներին, ջերմ ու բովանդակալից ուղերձով (Տես «Էջմիածին» ամսագիր, 1974 թ., № Ե, էջ 10):

Այնուհետև հանդես եկավ **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը** Հայոց Հայրապետին ուղղված սրտագին խոսքով (Տես նույնը, էջ 12):

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԺԱՇԿԵՐՈՒՅԹ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ

Ժամը 15.30-ին Վեհարանի սեղանատանը, ի պատիվ **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի**, տրվեց պաշտոնական ճաշկերույթ՝ մասնակցությամբ ավելի քան երեսուն հրավիրյալների:

Որոշված ժամին երկու Հայրապետները մուտք գործեցին սեղանատուն:
Սեղանն օրհնեց Հայոց Հայրապետը: Պատվո սեղանի շուրջ տեղ գրավեցին Հայոց Հայրապետը, Բողոքարիայի Պատրիարքը և տիար Ս. Գասպարյանը:

Պաշտոնական սույն ճաշկերույթին ներկա էին միտրոպոլիտ Բանգրատին, տ. Նիկողայ եպիսկոպոսը, տ. Նեստոր վարդապետը, Վասիլ Վելյանով սարկավագը, տ. Կոմիտաս, տ. Պարգև, տ. Հուսիկ, տ. Արսեն, տ. Նարեկ, տ. Գևորգ սրբազանները, տ. Մուշեղ, տ. Արիս, տ. Աղան, տ. Եզնիկ վարդապետները, տ. Հակոբ քհն. Գյուկչյանը, Սարգիս սրկ. Սարգսյանը:

Ծաշկերույթին ներկա էին նաև տիար Ս. Հովհաննիսյանը, տիար Օհանիկ Ասլանյանը, Ա. Հատիսյանը, Պ. Շահբազյանը և այլ հրավիրյալներ:

Սեղանը վերածվեց ճշմարտապես քրիստոնեական սիրո սեղանի: Սըրտագին ու հայրենասիրական ջերմ մթնոլորտում փոխանակվեցին ողջույնի ու բարիգալստյան բաժակաճառեր:

Հայոց Հայրապետը առաջին բաժակն առաջարկեց օրվա պատվավոր հյուրի՝ Ս. Մաքսիմ Պատրիարքի կենացը, բարեմաղթելով բուլղարական բույր եկեղեցուն անասանություն, պայծառություն Նորին Սրբության զահակալության օրերին, բույրար հավատացյալ ազնիվ ու բարի ժողովրդին՝ երջանկություն, բարգավաճում, և բուլղարական հայրենիքին՝ բարօրություն:

Հայոց Հայրապետը Իր ելույթում մի անգամ ևս վեր հանեց բուլղարական և հայ եկեղեցիների ու ժողովուրդների դարավոր բարեկամության պատմական նշանակությունը:

Ս. Մաքսիմ Պատրիարքը երկրորդ բաժակն առաջարկեց խմել Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի անասանության և Հայոց Հայրապետի կյանքի արևշատության համար, հետևյալ գրավոր ուղերձով.

«Ձերդ Սրբություն, գերաշնորհ և հոգեշնորհ հայրեր, մեծարգո պրն. Գասպարյան, սիրելի եղբայրներ և քույրեր, սիրելի սեղանակիցներ,

Առաջին անգամ չէ, որ գտնվում եմ Հայաստանում, որպես հայ եկեղեցու Նորին Սրբություն կաթողիկոս-Պատրիարքի հյուրը: Երջանկահիշատակ Կիրիլ Պատրիարքի պաշտոնական այցելության ժամանակ ես առաջին այցելությունս կատարեցի ս. Էջմիածին, որպես աթոռակալ Մոսկվայի բուլղարասյան եկեղեցու՝ բախտը ունենալով մաս կազմելու մեր պատվիրակությանը, ու ամբողջ սրտով ապրեցի զորեղ և հուզիչ պահեր, որ պարզեց ինձ այդ չափազանց հաճելի այցելությունը: Անջնջելի են այդ օրերի իմ հուշերը ձեր գեղեցիկ երկրից, անմոռանալի է այն տպավորությունը, որ ունեցա Նորին Սրբություն Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի, Նրա նախաձեռնությամբ գործակիցների և բարեկամ ու աշխատասեր հայ ժողովրդի կողմից ցույց տրված սրտագին հյուրընկալությունից:

Սրտառուչ այն ուշադրությունը, որով շրջապատված եմք այս օրերին, մեծապես ուրախացնում է մեզ: Այն չափազանցված հարգանք չէ, այլ անկեղծ ու ջերմ գուրգուրանք, որը բխում է բոլոր մեզ շրջապատողների սրտերի խորքից:

Սույն եղբայրական սիրո սեղանի շուրջ ամենից առաջ երախտապարտ եմ զգում ինձ Նորին Սրբության հանդեպ, որպես հայ եկեղեցու հյուր, որպես բուլղարական եկեղեցու պատվիրակության ղեկավար՝ սիրալիր հրավերի համար: Այսպիսով, թանկագին մի առիթ ևս ստեղծվեց՝ աշխարհի սուջն արտահայտելու այն մերձավոր բարեկամությունը, որ գոյություն ունի մեր երկու եկեղեցիների զահակալների ու բնականաբար նաև՝ մեր երկու ժողովուրդների

րի միջև: Ի սրտե շնորհակալ եմ Նորին Սրբություն կաթողիկոս-Պատրիարքին, այն եղբայրական զգացումների համար, որ Նա տածում է մեր ժողովրդի և մեր ս. եկեղեցու հանդեպ: Անձնապես հուզված եմ Նորին Սրբության եղբայրական ուշադրությունից, երբ երեք տարի առաջ ներկայացուցչական մի պատվիրակություն ուղարկեց Բուլղարիա՝ որպես բուլղարական օրթոդոքս սուրբ եկեղեցու գահակալ ընտրության և գահակալության մասնակցելու և այդ առթիվ Իր եղբայրական ողջույններն ու բարեմաղթություններն արտահայտելու համար:

Զերդ Սրբություն,

Զեզ ճանաչում եմ իմ երիտասարդական օրերից, ճանաչում եմ Զեր արժանիքները, ու հաճելի է ինձ հաստատել հայ եկեղեցու ծաղկումը Զեր իմաստուն առաջնորդության ներքո, որպես բնական արդյունք Երկնավոր Հոր առաջնաձեռն օրհնության ու Տիրոջ այգու մեջ Զեր եռանդուն ջանքերի: Հայ եկեղեցին, որպես սխիզմաբանների պահապան-մայր, նրանց մեջ կենդանի է պահում Աստուծո հանդեպ հավատը ու ձեր հայրենիքի հանդեպ սերը: Երջանիկ եմ, որ հյուրն եմ հայրենակներ մի եկեղեցու, որի գործերը վկայում են պարտականության կատարումը հանդեպ Գերագույն Հովվապետի ու հանդեպ աշխատասեր և խաղաղ հայ ժողովրդի:

Մեր երկու ժողովուրդները եղբայրացած են վաղուց: Պատմական ակադեմիան նրանց այնքան մոտեցրել է միմյանց: Ակնհայտ են այն միումները, որոնք պայմանավորել են նրանց փոխադարձ սերը և ծանր փորձությունների ժամանակ նրանց մոտեցրել են միմյանց փոխադարձ օգնության համար: Այս իսկ պատճառով շատ բնական էր, որ մեր մեծ բանաստեղծ Պ. Կ. Յավորովի բանաստեղծական քնարը երգեր հայ հերոս և մարտիրոս ժողովրդի թշվառ պանդուխտների չարչարանքն ու տառապանքները: Մինչև այսօր էլ յուրաքանչյուր բուլղարացու սիրտը բաբախում է Յավորովի բանաստեղծության ուրիշով, եղբայրական հայ ժողովրդի հանդեպ սիրո ուրիշով:

Մեր ժողովուրդների բարեկամությունը ամրապնդվում է նաև մեր մեր սերունդների ավելի երջանիկ ապագայի կերտման համար նրանց համաձայն ձգտումով: Այս շինարար աշխատանքի հաջողության առաջին պայմանը խաղաղությունն է: Ինչ էլ որ ձեռք բերես, երբ պակասում է խաղաղությունը, ներկա ռազմական տեխնիկայի պայմանների տակ մի ակնթարթում կարող է մոխրի վերածվել: Այս պատճառով մեր եկեղեցիներն ու ժողովուրդները համոզումով խաղաղություն են քարոզում ու եռանդով աշխատում, որպեսզի երկրագնդի բոլոր ժողովուրդները ձեռք բերեն այն: Զեր մայրաքաղաքում ու ավելի փոքր բնակավայրերում ծավալված շինարարությունը, որ ես հնարավորություն ունեցա տեսնելու, նույնպես վկայում են, որ խաղաղության գործը, որի մարտիկների առաջավոր դիրքերում կանգնած է ՍՍՀ Միությունը, արդար է ու պիտի հաղթի չարի և խավարի ուժերին:

Նորին Սրբություն սիրելի Կաթողիկոս-Պատրիարք Վազգեն Ա-ի համար Աստուծոց հայցում եմ արևշատություն, առողջություն և ուժ, որպեսզի նույն նախանձախնդրությամբ կատարի Իր եկեղեցանկեր և հայրենասիրական ծառայությունը:

Եղբայր հայ ժողովրդին մաղթում եմ առաջադիմություն և վերելք շինարարության ասպարեզում՝ հանուն Է՛լ ավելի երջանիկ ապագայի:

Բոլոր սեղանակիցների կենացը»:

Հայոց Հայրապետը երրորդ քաժակն առաջարկեց խմել Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի շքախմբի անդամների կենացը՝ շեշտելով յուրաքանչյուրի հոգե-

վոր ու անձնդիր ծառայությունը իրենց սուրբ եկեղեցուն, բոլորն էլ ընտրյալ ճոգիներ, որոնք Տ. Մաքսիմ Պատրիարքի ղեկավարության և օրհնության ներքո առաքելական-հայրենասիրական փառավոր գործ են կատարում ի փառս Քրիստոսի և ի բարօրություն հայրենյաց:

Այնուհետև Հայոց Հայրապետը ջերմ սրտով բաժակ առաջարկեց ընդունելությանը ներկա պրն. պրն. Ս. Գասպարյանի և Ս. Հովհաննիսյանի և ի դեմս նրանց՝ հայրենի բարեխնամ կառավարության կենացը:

Այս առթիվ Հայոց Հայրապետը երախտագիտության և շնորհակալության արտագին խոսք ուղղեց հայրենի կառավարության ներկայացուցիչ, հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Ս. Գասպարյանին, որը, հանուն հայրենի կառավարության, միշտ իր բարոյական ու գործնական օժանդակությունն է բերել Հայոց Հայրապետին, Նրա գահակալության համարյա ողջ տևողության ժամանակ՝ իր պաշտոնավարության ավելի քան 14 տարիների ընթացքում, Մայր Աթոռում կատարվող եկեղեցական, մշակութային, շինարարական վերանորոգչական աշխատանքներում, ինչպես նաև միջեկեղեցական զանազան հարցերում:

Խոսք առնելով պրն. Ս. Գասպարյանը շնորհակալություն հայտնեց Հայոց Հայրապետի ջերմ խոսքերի համար և հայրենի կառավարության, եկեղեցական խորհրդի ու իր անունից ողջունեց ներկայությունը բուլղարական եկեղեցու Պատրիարքի և նրա շքախմբի անդամների և մասնավորապես շեշտեց ոուս, հայ, բուլղար ժողովուրդների պատմական ճակատագրերի ընդհանրությունը, նրանց միասնական պայքարը հանուն իրենց ազատության և այդ պայքարում կոփված նրանց դարավոր ու անքակտելի բարեկամությունը:

ԱՅՑՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մայր Աթոռի հարգարժան հյուրերը **մայիսի 12-ին**, երեկոյան ժամը 18-ին, ուխտի գնացին Օշական, ս. Մեսրոպ Մաշտոցի շիրմի առաջ խոնարհվելու և աղոթելու համար:

Մայիսի 18-ին, երկուշաբթի օրը, առավոտյան, երկու Հայրապետները իրենց շքախմբերով ուղևորվեցին Սևանա լիճ և այցելեցին Սևանի պատմա-նաև վանքերը: Ապա կեսօրվա ճաշը կատարեցին լճափում, «Աղթամար» հյուրանոցում:

Մայիսի 14-ին, երեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 10-ին, երկու Հայրապետները իրենց շքախմբի անդամների ուղեկցությամբ այցելեցին Երևանում ս. Մեսրոպ Մաշտոցի անվան ձեռագրաց Մատենադարան, ուր նրանց ջերմորեն ու հարգալիր մեծարանքով ընդունեց Մատենադարանի տնօրեն դոկտոր-պրոֆեսոր Լևոն Խաչիկյանը՝ սույն հաստատության ղեկավարության այլ անդամներով և գիտնական աշխատակիցներով:

Մատենադարանում հյուրերը մեծ հիացմունքով ծանոթացան հայ մշակույթի, արվեստի, պատմության և գիտության անկրկնելի գանձերին և ապա երախտագիտության և գոհունակության խոր զգացումներով դիտեցին այստեղ գուրգուրանքով պահվող բուլղարական մշակույթի և դպրության վերաբերյալ թանկագին հիշատակարանները և պատմական փաստաթղթերը:

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹՅՈՒՆ ՀՈԳԵՎՈՐ ԾԵՄԱՐԱՆՈՒՄ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 19-ին, երկու Հայրապետները իրենց շքախմբերով այցելեցին հոգևոր ճեմարան ու ներկա եղան կազմակերպված ուսանողական հանդեսին:

Հոգևոր ճեմարանի տեսուչ տ. Արիս Ծ. վարդապետը, հանուն տեսչության, դասախոսական կազմի և ուսանողության, բարիգալստյան և ողջույնի հետևելու խոսքով դիմեց քույր եկեղեցու մեծարգո հյուրերին:

«Այսօր պատմական մի օր է մեր եկեղեցու համար, որովհետև բացառիկ պատիվն ու հաճույքն ունենք հոգևոր ճեմարանի հարկի տակ ընդունելու Մայր Աթոռի բարձրաստիճան հյուրին՝ բուլղարական պրավոսլավ եկեղեցու Պետին՝ Ամենապատիվ Տ. Մաքսիմ Սրբազան Պատրիարքին ու նրա շքախմբի անդամներին, որոնք արդեն մի քանի օրից ի վեր գտնվում են ս. Էջմիածնում և Սովետական Հայաստանում, Հայոց Հայրապետի հրավերով:

Կասկածից վեր է, որ այս այցելությանը վերանորոգվում են հայ և բուլղար ժողովուրդների պատմական կապերը, որոնք գալիս են դարերի խորքից: Մեր երկու ժողովուրդներն էլ նույն ճակատագրով են տառապել և հեծել Բյուզանդիայի և ապա օսմանյան լծի ներքո: 1878 թ. ռուս-թուրքական պատերազմով բուլղար ժողովուրդը վերջապես ազատագրվեց օսմանյան լծից՝ տիրանալով իր անկախությանը, իսկ հայ ժողովուրդը շարունակեց ապրել իր տխուր կյանքը օտար տիրապետության տակ, մինչև համաշխարհային առաջին պատերազմը, երբ սուլթանական Թուրքիան ցեղասպանության ոճրածին մի ծրագիր գործադրեց՝ կոտորելով շուրջ երկու միլիոն հայեր, որոնց թվում՝ հազարավոր անմեղ հոգևորականներ: Հրկիզվեցին ու քանդվեցին բազմաթիվ վանքեր ու եկեղեցիներ: Դատարկվեց ամբողջ Արևմտյան Հայաստանը, ուր դարերով ապրել և ստեղծագործել էր հայ ժողովուրդը: Սակայն, հակառակ այս տխուր իրողության ու նահատակության, հայ ժողովուրդը բուլղար քաջարի ժողովրդի մեջ, 1920 թվականին հերոսական հարսնջումներից հետո, ստեղծեց ներկա Սովետական Հայաստանը՝ ռուս բարի և ազնիվ ժողովրդի եղբայրական անշահախնդիր օգնությամբ, սովետական բազմազգ ժողովուրդների մեծ ընտանիքում:

Ինչպես բուլղարացի ժողովուրդը, հայ ժողովուրդը ևս երախտապարտ է ռուս ժողովրդին՝ նրա եղբայրական օգնության և պաշտպանության համար: Մոռացած անցյալի տխուր ողբերգություններն ու նահատակությունները, ժամանակ է, որ առավել ևս զորանան ու ամրապնդվեն հոգևոր ու բարեկամական կապերը բուլղար և հայ ժողովուրդների միջև, մանավանդ բուլղար և հայ եկեղեցիների միջև: Այս նպատակով կարևոր է հոգևոր դպրանոցների մեր ուսանողների մեջ սերմանել այն, ինչ որ բարի է և ազնիվ ու ծառայում է քրիստոնեական եղբայրակցության հաստատմանը, քույր եկեղեցիների միջև:

Ուրախ ենք, որ Ամենապատիվ Սրբազան Պատրիարքին ողջեցնում են նաև Բանգրատի միտրոպոլիտը և Նիկոլայ եպիսկոպոսը, որը բուլղար հոգևոր ակադեմիայի տեսուչն է:

Մենք, հոգևոր ճեմարանի տեսչության, դասախոսական կազմի և ուսանողության անունից, բարի գալուստ ենք մաղթում ձեզ, մեր թանկագին հյուրեր, և խնդրում, որ ձեր վերադարձին մեր ողջունները հաղորդեք բուլղար հոգևոր ակադեմիայի մեր եղբայրներին»:

Այնուհետև գործադրության դրվեց ճեմարանի ուսանողության ուժերով պատրաստված գեղարվեստական մի ծրագիր՝ բաղկացած շարականներից, երգերից և արտասանություններից:

Հանդեսի ավարտին տեսչի հրավերով ճեմարանի ուսանողության և դասախոսական կազմին ուղղյալ օրհնության խոսք ասաց Տ. Մաքսիմ Սրբազան Պատրիարքը:

ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՂՈԹՔ ԾԻՄԵՌՆԱԿԱԲԵՐՂՈՒՄ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՀԻԾԱՏԱԿԻՆ

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԺԱՇԿԵՐՈՒՅԹ՝ Ի ՊԱՏԻՎ ԲՈՒՂԱՐԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՎԻՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

Նույն օրը, ժամը 15-ին, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ տիար Սարգիս Գասպարյանը, ի պատիվ Մայր Աթոռի բարձրաստիճան հյուրերի, պաշտոնական ճաշկերույթ տվեց «Անի» հյուրանոցի շքեղ դահլիճում:

Ընդունելությանը ներկա էին Հայոց Հայրապետը, բուլղարական եկեղեցու Սրբազան Պատրիարքը, բուլղար և հայ բարձրաստիճան հոգևորականներ, ինչպես նաև պաշտոնական այլ հրավիրյալներ հայ մտավորականության ներկայացուցիչներից՝ շուրջ 30 հոգի:

Հարգարժան հյուրերին ջերմորեն ընդունեց և բարի գալուստ մաղթեց տիար Սարգիս Գասպարյանը, որը և ղեկավարեց կառավարական սույն ճաշկերույթը:

Պարոն Գասպարյանը բաժակ առաջարկեց բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու Ս. Մաքսիմ Սրբազան Պատրիարքի կենացը:

Նորին Սրբություն Մաքսիմ Պատրիարքը, ի պատասխան պարոն Սարգիս Գասպարյանի, իր և իր շքախմբի անունից ողջունելով Սովետական Հաստատանի կառավարության ներկայացուցիչն, ասաց.

«Հարգելի պրն. Գասպարյան, Ձերդ Սրբություն, գերաշնորհ հայրեր, հայ եկեղեցու և հայ ժողովրդի ներկայացուցիչներ, սիրելի սեղանակիցներ,

Հասարակաց սեղանն ամեն ժամանակ ու բոլոր ժողովուրդների մոտ մարդկանց իրար միացնելու ու սիրո կապերն ամրապնդելու ուժ ունի: Կարծում եմ, որ այսպիսի նշանակություն ունի և այս սեղանը, որը թեև պաշտոնական է, սակայն արտահայտությունն է մեր երկու ժողովուրդների ու նրանց եկեղեցիների միջև հարգանքի և բարեկամական զգացումների: Եվ որովհետև Հայկական Սոցիալիստական Հանրապետությունը մաս է կազմում Սովետական մեծ Միության, կարելի է ասել, որ սույն սեղանն արտահայտությունն է նույնպես Սովետական Միության ու մեր ժողովրդական Հանրապետության միջև գոյություն ունեցող ամուր կապերի ու սրտագին հարաբերությունների:

Իմ և ինձ ողեկցողների անունից ջերմագին շնորհակալություն եմ հայտնում գերազնիվ հյուրընկալին՝ հարգելի պրն. Գասպարյանին, իսկ հանձին նրա՝ Հայկական ՍՍՀ կառավարությանը՝ մեզ ցույց տրված սիրալիր հյուրասիրության համար:

Մենք հնագույն մշակույթ և խիզախ ժողովուրդ ունեցող ձեր սքանչելի երկիրն այցելեցինք Մեր գերհարգելի Եղբայր Ամենայն Հայոց գերագույն կաթողիկոս և Պատրիարք Նորին Սրբություն Վազգեն Ա-ի սիրալիր հրավերով: Մեր այցելության նպատակն է՝ անմիջականորեն ծանոթանալ հայ եկեղեցուն, նրա պատմությանը, աստվածաբանությանը, կառուցվածքին, վիճակին, ավանդություններին և գործունեությանը, ձեր երկրին ու նրա մեծ շինարարությանը և միաժամանակ ձեր եկեղեցու արժանավոր Գահակալի հետ կարծիքներ փոխանակել մեր փոխհարաբերությունների և եկեղեցիների միջոցով աշխարհի խաղաղության պահպանման ու ամրապնդման գործին մեր բերելիք մասնակցության մասին, որովհետև մեր օրերի գերագույն հրամայականն է՝ խաղաղության պահպանումը:

Մենք ամեն հիմք ունենք գոհ մնալու մեր սույն այցելությունից: Մեր այցելության օրերին մենք հնարավորություն ունեցանք լինելու մի շարք տեսարժան վայրերում՝ կապված հայ ժողովրդի պատմության հետ, տեսնելու

մշակութային մեծարժեք հուշարձաններ, թանգարաններ ու գրադարաններ: Կարելի է անվարան ասել, որ ամբողջ Հայաստանը ներկայացնում է յուրահատուկ մի թանգարան: Ձեր մեծամուն պատմաբան Մովսես Խորենացին ժամանակին ասել է, որ Հայաստանը մի «փոքր ածու» է: Սակայն իր պատմության ընթացքում հայ ժողովուրդը զարմանալի քաջություն է ցուցաբերել ու մեծ հերոսներ ծնել: Հիշենք միայն լեգենդար Վարդան Մամիկոնյանի սրխազործությունը՝ ներխուժող պարսիկների դեմ հայերի մղած պայքարում:

Մենք այս մի քանի օրերի ընթացքում ծանոթացանք մասնավորապես երկրի նոր, սոցիալիստական շինարարությանն ու Հայկական ՍՍՀ անհատականությանը: Վերջին տարիներին ձեռք բերված տնտեսական ու տեխնիկական առաջադիմությունը:

Հաճելի է մեզ նշել, որ մեր երկու ժողովուրդների միջև դարերից ի վեր եղբայրական կապեր գոյություն ունեն: Մենք՝ բուլղարներս, սիրում ենք հալերին նրանց հաստատականության և արիության համար ու մասնաւորապես քանի համար, որ նրանց հետ սլաւոնական մասնականագիր ենք ունեցել:

Թույլ տվեք խիստ կարճ մի ուղևորություն անել մեր մոտավոր անցյալի մեջ ու հայերի կողմից բուլղարների հանդեպ ցուցաբերված անձնագոհության դրվագներից միայն մեկը հիշել:

1877 թվականի դեկտեմբերի 29-ը ճակատագրական մի օր էր Թաթար Փազարճիք (ներկայիս Փազարճիք) քաղաքի համար: Ռուս ազատարար զորքերը հաղթականորեն դիմում են դեպի Սոֆիա՝ համբավվոր գեներալ Գուրկոյի հրամանատարության տակ: Մոտենում են Փազարճիքին: Օսմանյան զորքերի գլխավոր հրամանատար Սուլեյման փաշան չի ուզում քաղաքը հեշտությամբ զիջել: Որոշում է այն այրել, իսկ բնակչությանը՝ ոչնչացնել: Հեռագրով Պոլսից իր որոշման մասին հավանություն է ուզում: Թաթար Փազարճիքի կայարանապետը մի խիզախ հայորդի է լինում՝ Հովհաննես Սվանձյան անունով: Ստացվում է հեռագրով սոսկալի պատասխանը. «Քաղաքն այրել, իսկ բնակչությանը երեխաների հետ կոտորել»: Մի պաղ սարսուռ է սնցնում Սվանձյանի մարմնով: Այս ճակատագրական պահին, սակայն, նրա մեջ ծագում է մարդասիրական մի միտք. այլափոխել հեռագրի բնագիրը. «Փազարճիքը պահպանել, իսկ բնակչությանը չկոտորել»: Հետևյալ օրը ռուսական զորքերը մտնում են քաղաք, և Փազարճիքի վրա շողում է ազատության արևը: Պատմական սույն հեռագրի ծապավենը, իրական և չարաղետ բնագրով, մինչև այսօր էլ մնում է քաղաքային խորհրդի արխիվում՝ հայազգի Սվանձյանի խիզախության, զոհաբերության որպես փաստ:

Բազմաթիվ հայեր մշակույթի իսկական գործիչներ են եղել Բուլղարիայում՝ որպես տպագրիչ, ոսկերիչ, ջուլհակ (գորգագործ և մետաքսի վարպետ), ձուլիչ, նկարիչ, երաժիշտ, ուսուցիչ, պաշտոնյա և այլն:

Ներկայումս Բուլղարիայի Ժողովրդական Հանրապետության մեջ ապրում են շուրջ 25 հազար հայեր: Նրանք բարի, պատվավոր հայրենասերներ են, աշխատասեր և օրինակելի քաղաքացիներ: Լրիվ ազատություն են վայելում և իրավահավասար ապրում են մեր ժողովրդի ուրախություններով:

Թույլ տվեք մի անգամ ևս արտահայտել իմ ուրախությունն ու շնորհակալությունը այս սրտագին ընդունելության համար և բաժակ պարպել պրն. Գասպարյանի առողջության, Հայկական ՍՍՀ անհատականության և ՍՍՀ Միության ղեկավարների, հայ և Սովետական Միության մյուս ժողովուրդների երջանկության և հաջողության, խաղաղասեր ժողովուրդների բարեկամության ու աշխարհում խաղաղության հաղթանակի կենացը:

Ընդունելության ընթացքում պրն. Գասպարյանը երկրորդ բաժակն առաջարկեց խմել Հայոց Հայրապետի կենացը՝ բարձրորեն գնահատելով Նրա եկեղեցաշեն, հայրենամկեր, խաղաղասիրական գործունեությունը, ինչպես նաև Նրա եռանդուն ջանքերը միջեկեղեցական հարաբերությունների աստիճանագրում:

Հայոց Հայրապետը, խոսք առնելով, ասաց.

«Մենք ևս կուզենայինք միանալ պարոն Գասպարյանի առաջարկած բաժակին՝ կրկին ողջունելու համար մեր թանկագին հյուրերին: Այս առթիվ նախ Մենք կցանկանայինք ի սրտե Մեր երախտագիտությունը հայտնել պրն. Գասպարյանին այս ընդունելության համար, որով մեծարվում է Մայր Աթոռի թանկագին հյուրը: Մեր սրտագին շնորհակալությունն ենք հայտնում նաև այն բոլոր դյուրությունների համար, որ այս առիթով ընծալվեցին մեզ՝ պատշաճ հարգանքով և մեծարանքով ընդունելու համար մեր քույր եկեղեցու բարձրաստիճան պատվիրակությունը: Եվ իսկապես արդար ու արժան էր, որ այս բոլորը տեղի ունենար, որովհետև մեր հյուրերը սովորական հյուրեր չեն, այլ ներկայացուցիչները մի եկեղեցու և ժողովրդի, որին Մենք համարում ենք մեր մերձավորագույն և վաղեմի բարեկամը:

Այս մի քանի օրերի ընթացքում զանազան առիթներով Մենք պատեհությունը ունեցանք հիշատակելու այդ բարեկամության մասին անցյալից մինչև մեր օրերը: Այժմ Մենք ցանկանում ենք նշել մի այլ հանգամանք ևս, որն արտահայտությունն է բուլղարական պետության սքանչելի վերաբերմունքի դեպի Բուլղարիայում ապրող հայերը: Այսօր Բուլղարիայում խաղաղ պայմաններում ապրում են ավելի քան 20 հազար հայեր իրենց եկեղեցական, մշակութային և ազգային կազմակերպված կյանքով և վայելում են ամեն ազատություն, ինչպես իրենք՝ բուլղարացիները: Մենք խորապես երախտապարտ ենք բուլղարական կառավարությանը այս ազնիվ վերաբերմունքի համար դեպի երկրի հայ քաղաքացիները:

Մենք համոզված ենք, որ բուլղար ժողովուրդը սիրում և գնահատում է մեզ իբրև եկեղեցի և իբրև մշակույթ ունեցող ժողովուրդ:

Այս մի քանի հաստատումներից հետո Մենք կկամենայինք կրկին անգամ բաժակ բարձրացնել Նորին Սրբություն Մաքսիմ Պատրիարքի կենացը, որ մեզ համար խորհրդանշում է և՛ բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցին, և՛ համայն բուլղար ժողովուրդը:

Կեցցե՛ Բուլղարիան:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ՄԻՆԻՍՏՐՆԵՐԻ ՍՈՎԵՏԻ
ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԵԾԱՐԳՈ ՊԱՐՈՆ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐՋՈՒՄԱՆՅԱՆԻ ՄՈՏ

Մայիսի 14-ին, երեքշաբթի օրը, երեկոյան ժամը 17-ին, Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի նախագահ տիար **Գրիգոր Արզումանյանն** ընդունեց **Հայոց Հայրապետին,** Բուլղարիայի **Սրբազան Պատրիարքին** և Նրանց ուղեկցող հայ և բուլղար բարձրաստիճան հոգևորականներին:

Երկու Հայրապետների և Մինիստրների սովետի պարոն նախագահի միջև ջերմ մթնոլորտում տեղի ունեցավ սիրալիր զրույց, որի ընթացքում Հայոց Հայրապետն իր թանկագին հյուրերին ներկայացրեց մեծահարգ պարոն նախագահին:

Այնուհետև տիար **Գրիգոր Արզումանյանը,** հանուն հայրենի կառավարության, ջերմորեն ողջունեց և բարի գալուստ մաղթեց երկու Հայրապետներ:

րին և Նրանց շքախմբի անդամներին: Ապա մեծահարգ պարոն նախագահը գրույցի ընթացքում իր պատվավոր հյուրերին պատմեց տնտեսական և մշակութային շինարարության ապարեզում Սովետական Հայաստանի ձեռք բերած նվաճումների և ապագա հեռանկարների մասին:

Սույն գրույցին ներկա էին նաև Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետի գործերի կառավարիչ **Լ. Ե. Վարդանյանը** և Հայկական ՍՍՀ Մինիստրների սովետին ստընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **Սարգիս Գասպարյանը**:

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՒԹՅՈՒՆ Տ. ՄԱՔՍԻՄ ՊԱՏՐԻԱՐԺԸ ՀՐԱԺԵԾՏ Է
ԱՌՆՈՒՄ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՑ ԵՎ ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻՑ

Մայիսի 14-ին, երեկոյան ժամը 19-ին, Վեհաբանում երկու Հայրապետների միջև տեղի ունեցավ եղբայրական տեսակցություն, ուր մի անգամ ևս զոհունակությամբ հաստատվեց, որ բուլղարական և հայ եկեղեցիների միջև գոյություն ունեն բարեկամական սերտ կապեր էկումենիկ գործակցության ոգով, ինչպես նաև հայ և բուլղար ժողովուրդների միջև՝ եղբայրական անկեղծ ու դարավոր բարեկամություն, որը շարունակվում է մեր օրերում, և որի զարգացման և ամրապնդման համար աշխատում և աղոթում են երկու քույր եկեղեցիները:

Այնուհետև հանդիսավոր իրադրության մեջ երկու Հայրապետները, շնորհապատված Իրենց շքախմբի անդամներով, ստորագրեցին համատեղ պաշտոնական հաղորդագրությունը՝ որպես պատմական փաստաթուղթ (Տե՛ս «Էջմիածին» ամսագիր, № Ե, էջ 15):

Հուզիչ էր հրաժեշտի պահը: Համատեղ հաղորդագրության ստորագրումից հետո երկու Հայրապետները եկեղեցական թափոքով առաջնորդվեցին Մայր տաճար, ուր միատեղ աղոթեցին և ապա ջերմորեն ողջագուրվեցին քրիստոնեական եղբայրության սիրո համբույրով:

Ավելի ուշ, ժամը 21-ին, Վեհաբանի սեղանատանը հյուրերի պատվին տրվեց հրաժեշտի ճաշկերույթ: Հայոց Հայրապետը ջերմ մթնոլորտում, եղբայրական սիրալիր զգացումներով տոգորված, բարի ճանապարհ մաղթեց Մայր Աթոռի պատվարժան հյուրերին:

Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը, հրաժեշտի պահին խոսք առնելով, ասաց.

«Ձերդ Սրբություն,

Արդեն շուրջ մեկ շաբաթ է, ինչ Ձեր հյուրն ենք: Անցնող այս օրերը հուզումների և ոգևորությունների անմոռանալի օրեր եղան մեզ համար, արդյունք այն բոլորի, ինչ առիթ ունեցանք տեսնելու, լսելու և ապրելու ձեր սքանչելի երկրում: Յուրաքանչյուր օր և յուրաքանչյուր ժամ նորանոր սքանչելի տպավորություններ և միշտ ավելի ոգևորիչ ուրախություններ էր պատճառում մեզ: Սակայն մեր այս ժամանակավոր կյանքում ամեն ինչ վերջ ունի, նույնիսկ ուրախատիթ օրերն ու ժամերը: Այսպես, մեր հաճելի այցելությունն էլ մոտենում է իր վախճանին: Քիչ հետո մենք հրաժեշտ ենք առնելու Ձերդ Սրբությունից և վերադառնալու ենք մեր հայրենիքը: Բաժանման այս պահին ուզում եմ վստահեցնել Ձերդ Սրբությանը, որ օրհնյալ Հայաստանում մեր այցելությունը մեր երկու եկեղեցիների փոխհարաբերությունների պատմության մեջ պիտի ճշվի որպես իսկապես հիշատակելի դեպք, իսկ մեր մեջ պիտի թողնի անջնջելի տպավորություններ և հուշեր, որոնք մեր ամբողջ կյանքում ուրախության և գոհունակության աղբյուր պիտի հանդիսանան մեզ համար:

Խնդրում եմ, Ձերդ Սրբություն, ընդունել անձնապես իմ և մեր եկեղեցու պատվիրակության անդամների անկեղծ երախտագիտությունը մեր հանդեպ ցույց տրված եղբայրական ընդունելության համար: Թող բազումոգորմ Աստված Ձերդ Սրբությանը պահպանի կատարյալ առողջության մեջ, որպեսզի տակավին երկար տարիներ այսպես բազմադրյուն կերպով ծառայեք ձեր Մայր եկեղեցում ու իրագործեք Ձեր բոլոր բարի մտադրությունները: Ամեն»:

ՄԵԿՆՈՒՄ

Մայիսի 15-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 7.30-ին, Նորին Սրբություն **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքն** իր շքամբով մեկնեց Մայր Աթոռից:

Թանկագին հյուրերին Երևանի օդանավակայանում ճանապարհեց **Հայոց Հայրապետը՝** շրջապատված թեմակալ առաջնորդներով և Մայր Աթոռի միաբանության անդամներով:

Բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու պատվիրակությանը Երևանի օդանավակայանում բարի ճանապարհ մաղթեցին նաև Հայկական ՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ **Ս. Գասպարյանը** և տեղակալ **Ս. Հովհաննիսյանը**:

Նորին Սրբություն **Տ. Մաքսիմ Պատրիարքը** Մայր Աթոռում իր այցելության օրերին, հանուն բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու, հանուն իր և սրբազան Սինոդի, պաշտոնական եղբայրական հրավեր ուղղեց Հայոց Հայրապետին՝ փոխադարձ այցելություն կատարելու: Բուլղարիա, այս տարվա աշնանը՝ որպես բուլղարական օրթոդոքս եկեղեցու հյուրը:

Սրբազան Պատրիարք Հոր ջերմ հրավերը գոհունակությամբ և սիրով ընդունեց Հայոց Հայրապետը:

